

MÓCSY ANDRÁS OSZTÁLYELNÖKHELYETTES AVATÓBESZÉDE

Tisztelt Osztályülés!

Szabó Árpád személyében Akadémiánk 1979. évi közgyűlése a hazai tudományosság olyan világszerte ismert és elismert képviselőjét választotta levelező tagjává, akinek kutatói egyéniségét látszólag egymást kizáró vonások harmonikus egysége jellemzi: sokoldalúság és elmélyültség, absztrakt látásmód és történeti szemlélet, finom irodalmi érzék és egzakt matematikai gondolkodás. E komplementáris tudósi erények alkotásokban és eredményekben gazdag életmű alapját képezik.

Szabó Árpádot korai munkáiban a görögség klasszikus korának történeti és irodalmi kérdései foglalkoztatták. Első önálló kötete Periklész koráról kimondatlanul is marxista igénnyel elemezte az athéni társadalmat, majd az ezt követő kötetek a politika és a filozófia társadalmi hátterének feltárásával jutottak újszerű értelmezésekhez. Homérosz- és Hérodotosz-elemzéseiben nemcsak a klasszikus görögség ókori keleti kapcsolatainak kutatását gazdagította termékeny gondolatokkal, hanem műfajelméleti szempontból is új utakat nyitott meg.

Az ötvenes évek óta fordult mindinkább elmélyülő figyelemmel a görög filozófia, majd ebből kiindulva a görög matematika központi kérdései felé. Az eleata filozófiáról írt tanulmányai úttörő jelentőségűek. Finom elemzéssel mutatta ki, hogy míg a nagy ellenlábás, Hérakleitosz, a lét, az anyagi világ dialektikáját fedezte fel ellentmondásainak feltárásával és feloldásával, addig az eleaták a gondolkodási folyamattal foglalkozva a később formálisnak nevezett logika egyik alapelvét, az azonosság elvét tisztázták. Az eleaták ily módon a közvetlen tapasztalattól elvonatkoztatott gondolkodás jogosultságának első hirdetői és bizonyítói. E fontos filozófiatörténeti megállapítás vezette el Szabó Árpádot az eleata filozófia nevezetes paradoxonjainak értelmezéséhez, ezen túlmenően azonban a görög matematika legsajátabb, az ókori Kelet matematikájától minőségileg eltérő vonásának felismeréséhez; ti., hogy a görögök a tapasztalattól független, elvont, deduktív tudománnyá tették a matematikát.

Az utóbbi két évtizedben Szabó Árpád egyre mélyülő következetességgel és a nemzetközi tudományosság növekvő elismerése mellett a görög matematika kezdeteinek és alapvető vonásainak feltárására összpontosította figyelmét. Világszerte ismert eredményeit a filológiai és matematikai módszerek szuverén birtokában érte el. Komplex módszere teszi tanulmányait az interdiszciplinaritás példamutató alkotásává. Igen termékenynek bizonyult az a módszere, hogy a görög matematika jellegzetes terminusainak — symmetria, harmónia, axióma, dinamis, analógia — előbb konkrét, anyagi jelentését vizsgálja meg, és ebből vezeti le a szó matematikai jelentését. Ezen az úton elvileg is új felismerésekhez jutott, nevezetesen: a görög matematika elvont és deduktív jellegének, az eleata filozófiában és a pythagoreus szám- és zeneelméletben való gyökereinek felfedezé-

séhez, különösen pedig az euklideszi axióma-rendszer terminológiájának, történeti előzményeinek és sajátos jellegének megértéséhez. A modern gondolkodás paradigmáitól megtisztított, történeti feltételei közé visszahelyezve értelmezett görög matematikára vonatkozó kutatásait foglalja össze eddig öt nyelvre lefordított könyve a görög matematika kezdeteiről. E munka mind a legtágabb értelemben vett ókortudománynak, mind pedig az egzakt tudományok történetének valóban korszakos jelentőségű alkotása.

Amikor az alapszabály értelmében székfoglaló előadása után Szabó Árpád tagtársunknak átadom a Magyar Tudományos Akadémia tagságát igazoló oklevelet, legyen szabad személyes hangot megütnöm. Harminc évvel ezelőtt az ő szuggesztív egyetemi előadásai sokunk előtt a klasszikus ókor kutatásának új lehetőségeit, megértéséhez új összefüggéseket tártak fel. Ezek az előadások meghatározó hatásúak voltak azok szemléletére is, akiket érdeklődésük más területek felé vezetett. Ezzel a hálás megemlékezéssel nyújtom át Szabó Árpád tagtársunknak oklevelét, és kívánok neki töretlen munkakedvet, további eredményes munkálkodást és sikereket.